

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради PhD 13337
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Іван Захарчук, 1999 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2021 році географічний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича за спеціальністю 106 «Географія» та здобув кваліфікацію «Магістр з географії, менеджер (управитель) регіонального розвитку», виконав акредитовану освітньо-наукову програму 38610 «Географія».

Разова спеціалізована вчена рада PhD 13337, утворена наказом ректора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Міністерства освіти і науки України, м. Чернівці «Про утворення разової спеціалізованої вченої ради» від 27 квітня 2026 року № 174 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради – Василя Джамана, доктора географічних наук, професора, професора кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Рецензентів: Жанни Бучко, доктора географічних наук, доцента, доцента кафедри географії та менеджменту туризму Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Наталії Заблотовської, кандидата географічних наук, доцента, доцента кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Офіційних опонентів: Костянтина Мезенцева, доктора географічних наук, професора, завідувача кафедри економічної та соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Ірини Гудзеляк, кандидата географічних наук, доцента, завідувача кафедри економічної та соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка.

На засіданні 23 червня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії Івану Захарчуку на підставі публічного захисту дисертації на тему «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 106 Географія.

Дисертацію виконано у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Міністерства освіти і науки України, м. Чернівці.

Науковий керівник Іван Костащук, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Дисертацію у загальному обсязі 265 сторінок подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що відповідає вимогам пунктів 5–24 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022; № 502 від 19.05.2023 р.; № 507 від 03.05.2024 р.).

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання, що полягає у дослідженні суб'єктивного сприйняття, ментального картографування та перцепційно-просторової ідентифікації історико-географічних земель західних регіонів України. Особливу увагу приділено Галичині, Волині, Поділля, Північній Буковині, Північній Бессарабії та Закарпаттю в умовах адміністративно-територіальних трансформацій, реформи децентралізації, міграційних процесів, повномасштабної війни та зростання ролі регіональної ідентичності в суспільно-географічному розвитку України.

Здобувач має 9 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» (з яких 3 у співавторстві та 1 одноосібна), 2 наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (у співавторстві), та 3 праці апробаційного характеру в матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій:

1. Косташук І.І., Захарчук І.В. Методичні підходи до проведення перцепційно-географічного зонування історико-географічних країв. Природнича освіта та наука. 2025. № 2. С. 134–140. DOI: 10.32782/NSER/2025-2.21.
2. Кісіль Р.В., Захарчук І.В. Етнокультурний потенціал Чернівецької області в перцепційному вимірі її геопростору. Науковий вісник Чернівецького університету: Географія. 2025. № 853. С. 143–151. DOI: 10.31861/geo.2025.853.143-151.
3. Косташук І.І., Захарчук І.В. Перцепційна географія як напрям соціальної географії. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*. 2025. № 3. С. 55–67. DOI: 10.32782/2786-5843/2025-3-5.
4. Захарчук І.В. Географічні особливості поширення антропонімів західних регіонів України. Український журнал природничих наук. 2025. № 13. С. 136–144. DOI: 10.32782/naturaljournal.13.2025.12.

Опубліковані праці відповідають темі дисертації та містять науково обґрунтовані результати, що корелюють із поставленими завданнями, об'єктом, предметом і метою дослідження.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

1) Костянтин Мезенцев, офіційний опонент, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Висловив такі зауваження:

1. Аналіз розвитку перцепційно-просторових досліджень (підрозділ 1.2) є широким та багатоаспектним, але виглядає недостатньо обґрунтованим з точки зору обрання конкретних наукових праць. Автор сфокусувався головним чином на двох групах праць - англomовних працях, що закладали засади біхевіористичної і зокрема перцепційної та когнітивної географії у 1960-70-х роках, та працях українських вчених останніх десятиліть. Цей же принцип прослідковується і в синтезуючій таблиці 1.1 (с. 50-51). Хоч автор і наголошує,

що аналіз не є вичерпним, натомість частина досліджень, що роблять внесок у формування сучасного дискурсу (наприклад, S. Zhou, D. McCormack тощо), залишилася поза розглядом.

2. Наявні неточності та неповнота розкриття результатів використання окремих дослідницьких методів. Так, у вступі зазначено, що в роботі використано статистичні методи - кластерний і факторний аналіз для виявлення закономірностей у відповідях респондентів та типізації для розробки типології земель за стійкістю ментальних меж (с. 20). У підрозділі 1.3 при розкритті етапів дослідження йдеться про те, що на четвертому етапі, зокрема, проведено кластерний аналіз, розроблено типологію історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж (с. 54). Натомість у висновках автор наголошує, що використано кореляційний аналіз для виявлення зв'язку між досвідом міграції та гнучкістю просторових уявлень (с. 168-169) і не згадує про використання кластерного аналізу та розробку типології. Варто було б чіткіше розкрити методологічні аспекти застосування конкретних статистичних методів і детальніше охарактеризувати отримані за їх допомогою результати.

3. Автором проведено ґрунтовне дослідження сприйняття меж історико-географічних земель, що базується на аналізі понад семи тисяч анкет, які включали безпосередню ідентифікацію кордонів на карті. При цьому представлені результати такого дослідження були б переконливішими за рахунок детальнішого пояснення відповідної методики, насамперед щодо візуалізації на рисунках 3.1-3.6. Не зовсім зрозумілим залишається, чому автор наголошує на дискусійності окремих меж і водночас ідентифікує відповіді респондентів як однозначно «вірні» або «невірні». Також варто було б додатково обґрунтувати, чому саме праці В. Круля покладено в основу визначення точних меж історико-географічних земель.

4. У підрозділі 3.1 наведено результати ідентифікації просторових стереотипів історичних регіонів України. Варто було б чіткіше пояснити, як саме вони ідентифікувалися - спиралися на власні дослідження автора чи на аналіз результатів опитування респондентів (або їх поєднання). Цей аналіз був би більш аргументованим за рахунок доповнення його результатами сучасного медіа-скрінінгу, показавши, як інформаційні потоки (наприклад, у регіональних чи локальних засобах масової інформації) впливають на формування та зміну просторових стереотипів.

5. Автор зазначає, що вплив російської війни в Україні на співвідношення регіональних меж та ідентичностей є неоднозначним (с. 115). Проте в роботі варто було більше уваги приділити поясненню результатів опитування стосовно «рефлексії щодо впливу війни» на етнокультурну ідентифікацію (с. 119).

2) Ірина Гудзеляк, офіційний опонент, кандидат географічних наук, доцент, завідувачка кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка. Висловила такі зауваження:

1. Структура роботи потребує удосконалення. Видається недоцільним виділення двох параграфів - «1.2. Методика наукового дослідження перцепційного сприйняття історико-географічних земель» та «4.1. Методика

організації перцепційного опитування населення західних областей». Їх можна об'єднати.

2. У розділі 2 варто розмістити карти (історико-географічних країв, етнографічних регіонів, історико-етнічних районів тощо) різних авторів, щоб відобразити різноманітні підходи до регіоналізації та показати нечіткі межі країв, де найбільш вірогідно спостерігатиметься гібридна ідентичність. У додатках В.1 - В.4 подано картосхеми історико-географічних країв, але без зазначення авторства.

3. Параграф 2.4 «Суспільно-географічні чинники та сучасне сприйняття регіональних меж» варто доповнити статистичним аналізом впливу освітнього рівня населення, рівня урбанізації на перцепційне сприйняття регіональних меж. У контексті розкриття чинників перцепційного сприйняття було би цікаво простежити поширення культурних ландшафтів у межах досліджуваного регіону та особливостей повсякденного життя, зокрема таких маркерів, як традиційна архітектура, типи забудови, етнічні елементи одягу, способи землекористування, що достатньо широко висвітлено в етнологічних джерелах.

4. Попри те, що автору завдяки соціологічному опитуванню вдалося отримати валідні дані, потребує додаткової статистичної інтерпретації питання перцепційного сприйняття західних областей серед корінного населення та жителями інших регіонів України, адже частка останніх становить 11,5% від загальної кількості опитаних (с. 120).

5. Варто удосконалити деякі картосхеми. Зокрема, на рис. 4.1 - 4.6, 4.14, 4.15 кількість респондентів за областями показана двояко - і картодіаграмою, і картограмою. Нелогічно обрано шкалу значень в умовних позначеннях на рис. 4.8 - 4.11: якщо на карті є лише один регіон з єдиним значенням, то немає сенсу подавати п'ятиступеневу шкалу. Частково ця рекомендація стосується рис. 4.12 і 4.13.

6. У роботі трапляються орфографічні та пунктуаційні помилки. Використано неактуальний топонім Володимир-Волинський (с. 92, 104).

3) Наталія Заблотовська, рецензент, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Висловила такі зауваження:

1. Відсутній список скорочень і аббревіатур, який би полегшив читання таких уживаних у тексті позначень, як СУЕТ, ВПО, ОТГ, ГІС, а також не завадили б покликання на використанні джерела, насамперед у перших параграфах, які несуть огляд науково-методичного підґрунтя. У списку літератури бажано було б побачити роботи науковців, які працюють у суміжних напрямках перцепційної географії, що могло б збагатити теоретичну рамку дослідження.

2. Не до кінця зрозумілим є бачення здобувачем чинників формування перцепційних структур. По-перше, варто було б висвітлити й згрупувати усі чинники зі схематичним їх ілюструванням. По-друге, у структурі другого розділу низку важливих груп чинників розкрито нерівномірно. Зокрема, недостатньо розкрито економічно-господарську складову (рівень життя населення, економіко-географічне положення регіонів) як чинник перцепції;

слабо розкрито гідрографічні особливості, які історично визначали межі господарських ареалів історико-географічних земель; обмеженою є увага до сучасних медіа-комунікаційних та цифрових чинників, що формують образи історичних земель у масовій свідомості (соціальні мережі, телебачення, інтернет-видання). На нашу думку, ці чинники є не менш важливими, ніж процес історичної пам'яті, особливо у контексті трансформації ідентичностей внутрішньо переміщених осіб.

3. Об'єктом дослідження виступає просторова ідентичність населення західних регіонів України, яке проживає на території історико-географічних земель. Однак ці землі історично не обмежувалися сучасними межами західних областей - наприклад, Поділля частково охоплює Вінницьку область, Волинь історично сягала Брестщини (нині територія Білорусі). Тому відсутність зв'язку із адміністративно-територіальними утвореннями регіону варто було б вказати на картосхемах. Наприклад, ментальні межі Поділля доцільно було б показати разом з Вінницькою областю, а Закарпаття - у контексті прикордонних територій Угорщини, Словаччини, Румунії, де також проживають представники українського етносу.

4. Не до кінця зрозумілим є підхід до виділення зон самоідентифікації при проведенні опитування, що висвітлені у розділі 4. Автором подано типи перцепційної ідентифікації, проте не зазначено, за якою методикою вона здійснена. Здобувач не повністю розкриває методологію включення тієї чи іншої області до певного типу перцепційної консолідації, крім того, у певний момент у тексті з'являється плутанина з цією типізацією (зустрічаються підтипи), що знову ж спонукає до чіткого обґрунтування.

5. Не зрозумілим є опис деяких коефіцієнтів і показників, які використовуються для оцінки рівнів самоідентифікації, концентрації перцепційної свідомості тощо. Не завадило б надати їх визначення та методологію обчислення у підрозділі 1.3. Також виникає питання градації числових значень даних коефіцієнтів на картосхемах - вибір порогових значень градацій вимагає окремого обґрунтування.

6. У третьому розділі, як і в змісті усієї роботи, під «перцепційними процесами» розуміється процес формування ментальних образів історико-географічних земель. Однак виникає запитання: наскільки ці образи дійсно є «процесом», а не радше «станом», зафіксованим у конкретний момент опитування? У висновках до 3-го розділу (с. 115) дещо категорично формулюється теза про вирішальний вплив реформи децентралізації на трансформацію перцепційних ідентичностей. Тобто виходить, що адміністративна реформа спричинила глибинні зміни регіональної свідомості, тоді як логічніше припускати зворотний причинно-наслідковий зв'язок або взаємодію двох незалежних процесів.

7. Підрозділ 4.1 «Методика організації перцепційного опитування» співзвучний із розділом 1.3 «Методика наукового дослідження перцепційного сприйняття історико-географічних земель». Можливо, доцільно було б методологію опитування винести у перший розділ, залишивши у розділі 4 лише результати по областях.

4) Жанна Бучко, рецензент, доктор географічних наук, доцент кафедри географії та менеджменту туризму Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Висловила такі зауваження:

1. У методичному інструментарії дисертант зазначає, що в межах опитування респондентам пропонувалося обрати «правильне» історико-географічне районування (за Крулем В.П.) серед чотирьох запропонованих картосхем. Дискусійним є сам підхід оцінки суб'єктивного сприйняття простору (що є ядром перцепційної географії) крізь призму «правильності» чи «помилковості» з погляду академічної географії. Доцільно було б обговорити, чи не викривлює такий квазі-іспитовий підхід реальні повсякденні ментальні образи простору, замінюючи їх намаганням респондента продемонструвати загальну ерудицію.

2. Попри вражаючий обсяг емпіричної бази (7266 респондентів) та обґрунтовану низьку статистичну похибку, збір первинних даних здійснювався виключно в онлайн-форматі на платформі LimeSurvey. Такий підхід неминуче накладає обмеження на участь старших вікових груп та сільського населення, які можуть мати нижчий рівень цифрової грамотності, але водночас виступати найстійкішими носіями традиційної історико-культурної ідентичності. Бажано почути пояснення здобувача, як саме нівелювався цей цифровий дисбаланс у вибірці.

3. У науковій новизні автор декларує вдосконалення понятійно-термінологічного апарату через диференціацію понять «сприймання» як перцепційного процесу органів чуття та «сприйняття» як когнітивного часового результату. Проте, зважаючи на масштаби досліджуваних об'єктів (цілі історико-географічні землі, як-от Галичина чи Волинь), у тексті дисертації межа між цими поняттями дещо розмивається. Виникає питання, наскільки доречно використовувати категорію чуттєвого «сприймання» стосовно макропросторових географічних об'єктів, які людина фізично не здатна охопити органами чуттів одномоментно?

4. У назві дисертації та в тексті базовими об'єктами виступають «історико-географічні землі», однак у публікаціях автора та окремих підрозділах паралельно використовуються терміни «історико-географічні краї» та «історичні регіони». Потребує додаткового роз'яснення в межах дискусії, чи розглядає автор ці поняття як повні синоніми, чи між ними існує чітка ієрархічна підпорядкованість у суспільно-географічному вимірі.

5. Автор справедливо зазначає, що дослідження проводилося в період повномасштабної війни, яка суттєво вплинула на міграційні рухи та інтеграцію ВПО. Разом із тим у роботі досліджується також вплив реформи децентралізації. Оскільки ці процеси накладалися в часі, дисертанту варто чіткіше окреслити аналітичні критерії, за якими йому вдалося сепарувати (розділити) вплив саме військового чинника від інституційного впливу децентралізації на трансформацію регіональної самосвідомості населення.

6. У практичному значенні роботи наголошується на можливості використання результатів для формування меж громад та розробки регіональних стратегій. Проте офіційне адміністративно-територіальне планування та

децентралізація в Україні вже пройшли свій основний етап затвердження меж громад та районів у 2020 році. У зв'язку з цим виникає дискусійне питання: яким конкретно чином розроблені рекомендації щодо врахування «фантомних» кордонів та гібридних ідентичностей можуть бути інтегровані в уже сформовану нормативно-правову та територіальну систему сучасної України?

5) Василь Джаман, голова ради, доктор географічних наук, професор, професор кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, голова разової спеціалізованої вченої ради. Висловив такі зауваження та узагальнення:

1. Доцільно в подальших публікаціях посилити методичний блок щодо інтерпретації перцепційних меж, зокрема пояснити алгоритм переходу від індивідуальних відповідей респондентів до узагальнених картографічних моделей.

2. Ви наводите великий перелік методів, які використовували. Але хотілося б почути детальніше і бачити в подальших публікаціях чіткішу конкретизацію: які саме методи для вирішення яких конкретно завдань ви застосовували?

3. Третє зауваження стосується серії ваших картосхем і побудови легенди до них. Мова йде про шкалу градації числових значень. Ви ділите шкалу від 0 до 50% на чотири дрібні градації, а от діапазон від 50 до 100% у вас іде одним суцільним блоком. Виходить, що такі області, як Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська, за часткою ідентифікації з Галичиною потрапляють в один і той самий колірний інтервал, хоча внутрішня градація між ними очевидно є і вона значна. Ця половина шкали від 50 до 100% однозначно потребує деталізації, можливо, варто було виділити хоча б проміжний поріг у 75%, щоб чіткіше бачити перцепційне ядро.

На дисертацію Захарчука Івана надійшло три позитивних звернення, що містять такі зауваження:

Григорія Денисика, доктора географічних наук, професора, професора кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, заслуженого діяча науки і техніки України: «Позитивної оцінки заслуговує опора висновків на первинні емпіричні дані авторського опитування, що забезпечує їх обґрунтованість. Як зауваження зазначимо, що окремі рекомендації щодо врахування перцепційно-просторових особливостей у роботі територіальних громад варто було б конкретизувати з огляду на реальні фінансові та організаційні можливості громад».

Ярослави Сосницької, кандидата географічних наук, доцента, доцента кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки: «До роботи є низка побажань. По-перше, у тексті доцільно було б чіткіше провести межу між поняттями «історико-географічна земля» та «історична область» - місцями вони фактично ототожнюються, хоча за змістом не є тотожними. По-друге, інтерпретація результатів виграла б від ширшого зіставлення з даними досліджень регіональної ідентичності в центральних та східних областях України, що дозволило б виразніше показати специфіку західних земель на загальнонаціональному тлі».

Ірини Закутинської, кандидата географічних наук, доцента, доцента кафедри географії та природознавства Карпатського національного університету імені Василя Стефаника: «Висловимо два побажання. По-перше, доцільно було б докладніше описати процедуру формування вибірки опитування та обґрунтувати її репрезентативність – за такого обсягу анкет це питання набуває принципового значення для подальшої інтерпретації результатів. По-друге, текст виграв би від чіткішого викладу критеріїв, покладених в основу типології історико-географічних земель за ступенем стійкості ментальних меж».

За результатами обговорення разова спеціалізована вчена рада встановила, що дисертація Захарчука Івана «Перцепційно-просторова ідентифікація історико-географічних земель західних регіонів України» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають теоретичне та практичне значення для розвитку суспільної, регіональної, етногеографічної та перцепційної географії.

Дисертаційна робота відповідає спеціальності 106 Географія та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – 0 (нуль) членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада PhD 13337 присуджує Захарчуку Івану ступінь доктора філософії з галузі знань 10 Природничі науки за спеціальністю 106 Географія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Окрема думка членами разової ради не висловлювалася.

Голова спеціалізованої вченої ради PhD 13337
доктор географічних наук, професор,
професор кафедри географії України та регіоналістики
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича



Василь ДЖАМАН